

Skotský zákon o rozhodčím řízení z roku 2010 v porovnání s českou právní úpravou

DAVID BARTOŠ,
SKOTSKÝ ADVOKÁT A ROZHODCE, EDINBURGH
PETR DOBIÁŠ,
PRÁVNICKÁ FAKULTA UNIVERZITY KARLOVY, PRAHA

Arbitration (Scotland) Act 2010 in Comparison with Czech Legal Regulation

Summary: *Legal regulation of arbitral proceedings in the Czech Republic and Scotland has many common features. On the basis of the comparative analysis was discovered, that despite the different structure of the Scottish arbitration act and Czech act on arbitral proceedings and enforcement of arbitral awards, both acts regulate the similar breadth of legal questions. It is not surprising in the view of the fact, that source of inspiration for both acts is UNCITRAL Model Law. Nevertheless we will find differences between the Czech and Scots act in relation to the scope of arbitrability, decision-making on jurisdiction, scope of judicial review, or enforcement of arbitral awards.*

Key words: *Scotland, Arbitration Act, arbitrator*

Skotské právo má kořeny zásadně odlišné od práva anglického. Dodnes má Skotsko samostatnou soudní strukturu, která byla vytvořena ještě za doby samostatného skotského státu.¹ Pro pochopení systému fungování rozhodčího řízení je vhodné nejdříve podat stručný výklad o historii a hierarchii státních soudů ve Skotsku.

Nejvyšší skotský soud pro civilní věci (*Court of Session*) byl založen zákonem nezávislého skotského parlamentu za panování krále Jakuba V. v roce 1532. Vzorem pro tento soud byl jednak soud z Padovy v Itálii a dále pařížský Parlament (*Parlement de Paris*). Soudci mají dodnes titul senátor kolegia spravedlnosti (*Senator of the College of Justice*), který pochází z Itálie. Šlechtický titul *lord* používaný skotským soudcem je pouze projevem úcty k soudci jako k senátorovi kolegia spravedlnosti. Nemá nic společného s anglickou Sněmovnou lordů. Profesní sdružení advokátů *Faculty of Advocates* vzniklo ve stejném období. Tato profesní komora byla založena za účelem poskytování právního zastoupení u nově zřízeného Nejvyššího soudu pro civilní věci.

Nejvyšší skotský soud pro civilní věci s trvalým sídlem v Edinburghu má dvě oddělení: vnější dům (*Outer House*), což je soud prvního stupně – typicky jej tvoří samosoudce, a vnitřní dům (*Inner House*), což je soud odvolací tvořený soudním senátem, typicky se jedná o tři soudce, ale ve věci může rozhodovat jakýkoliv větší, zpravidla lichý, počet soudců.

Z vnějšího domu je možné se odvolat k Nejvyššímu soudu Spojeného království (*Supreme Court of the United Kingdom*). Dříve plnil tuto funkci odvolací výbor Sněmovny lordů v Londýně.

Teoreticky lze k Nejvyššímu soudu Spojeného království podat odvolání proti soudnímu rozhodnutí o zastavení, či nezastavení soudního řízení kvůli překážce uzavřené rozhodčí smlouvy.

Pod Nejvyšší skotský soud pro civilní věci spadají místní *sheriff courts* (okresní soudy bývalých hrabství – *shires*), u kterých rozhoduje samosoudce – označuje se jako šerif (*sheriff*). Původně skotští šerifové mívali také policejní pravomoc. Ve Spojených státech amerických si šerifové ponechali policejní pravomoc a vzdali se naopak té soudní.

Hmotné právo ve Skotsku obecně

Skotské hmotné právo tvoří zákony (*statutes*) a skotské *common law*. Skotské *common law* má odlišné kořeny od anglického. Prameny práva jsou obsaženy v principech římského práva,

¹ Ke vzniku unie Skotska a Anglie došlo v roce 1707. Podrobněji se zabývá okolnostmi sjednání smlouvy o unii se Skotskem J. Kuklík, který uvádí, že myšlenka vytvoření Království Velké Británie se objevuje sice již v roce 1705, ale mezinárodní smlouva byla schválena v podobě zákona anglickým a skotským parlamentem až v roce 1707 (KUKLÍK, J. *Poodhalené tváře anglického práva*. Praha, 2013, s. 224).

skotských obyčejích, včetně keltského práva, logice a judikatury.

Až do 18. století n. l. skotští studenti práv cestovali za studiem do Francie a po období reformace také do Nizozemí. Pod vlivem římských spisů (Justiniána) bylo skotské právo sepsáno juristy J. Dalrymplem, prvním vikontem ze Stairu (skotský soudce a státník) a J. Erskinem z Carnocku (právník a univerzitní profesor) v knihách: *The Institutions of the Law of Scotland* (1681) a *An Institute of the Law of Scotland* (1773), které, a to hlavně posledně uvedené dílo J. Erskina, soudy považují za přesvědčivé výklady (a prameny) skotského soukromého práva dodnes. Po roce 1707 (tj. po sjednání unie s Anglií) a dále na začátku 19. století n. l. se začala pod vlivem londýnského soudu Sněmovny Lordů používat ve Skotsku také anglická judikatura, pokud dospívala k řešení, které bylo v souladu s principy skotskými.

Skotský zákon o rozhodčím řízení z roku 2010

Do 6. června 2010 byla právní úprava rozhodčího řízení ve Skotsku tvořena z 95% *common law*. Proto byl vliv zákonné úpravy minimální. Výsledkem byla naprostá zaostalost psané právní úpravy v této oblasti, jakož i rozhodčích řízení, která trvala bez výsledku mnoho let a byla spojena s vyššími náklady než řízení před státními soudy.

Anglie, Wales a Severní Irsko provedly rozsáhlou reformu rozhodčího řízení v roce 1996, jejímž výsledkem je anglický zákon o rozhodčím řízení z roku 1996 (dále jen „EAA 1996“). Skotsko muselo čekat na samosprávu založenou zákonem o Skotsku z roku 1998 (zákon byl schválen dne 17. listopadu 1998, ale první volby do Skotského parlamentu se konaly až v květnu roku 1999) a i potom ještě několik let na nutnou reformu rozhodčího řízení.

Skotským parlamentem byl schválen skotský zákon o rozhodčím řízení (*Arbitration (Scotland) Act 2010*, dále jen „SAA“), který platí pro všechna rozhodčí řízení zahájená na základě rozhodčí smlouvy ode dne 7. června 2010. Východiskem při tvorbě SAA byl EAA 1996 a vzorový zákon UNCITRAL. SAA platí jak pro řízení o tuzemských sporech, tak i o sporech mezinárodních.

SAA tvoří dvě části. Hlavní část, která platí všeobecně, a zákonná Skotská pravidla rozhodčího řízení (*Scottish Arbitration Rules*, dále jen „SAR“), která platí pouze pro rozhodčí řízení se sídlem² (*seat*) ve Skotsku – jinými slovy – řízení, ve kterých je *lex arbitri* skotské právo. SAR musí být odlišeno od řádů stálých rozhodčích sou-

dů, protože § 7 SAA stanoví, že podle SAR se řídí každé rozhodčí řízení se sídlem ve Skotsku. Řády stálých rozhodčích soudů jsou procesní úpravou vytvářené rozhodčími soudy, která se použije pouze, pokud se sporné strany podrobí pravomoci určitého rozhodčího soudu, resp. se dohodnou na použití jeho rozhodčího řádu. SAR má dva typy pravidel: dispozitivní (*default*) a kogentní (*mandatory*).

Dispozitivní pravidla mohou být změněna nebo vypuštěna dohodou stran buď výslovně, nebo nevýslovně (mlčky). K nevýslovnému vyloučení dispozitivních pravidel může dojít v případě, že dispozitivní pravidlo odporuje rozhodčí smlouvě, pravidlům rozhodčího řízení (např. Rozhodčím pravidlům UNCITRAL), dohodě stran, nebo stranami zvolenému rozhodnému právu v případě, že rozhodným právem není právo skotské. Dohoda stran o vyloučení aplikace dispozitivního pravidla může být obsažena v rozhodčí smlouvě, nebo kdekoli jinde – lze ji uzavřít i během rozhodčího řízení jako takového. Kogentní pravidla SAR nemohou být vyloučena dohodou stran.

Arbitrabilita sporu

Pojem arbitrabilita lze vnímat na dvou odlišných úrovních: 1) zda hmotné právo dovoluje řešení sporu v rozhodčím řízení, nebo 2) zda se strany dohodly, že určitý spor mezi nimi bude řešen v rozhodčím řízení (americký výklad).

Ve skotském právu se arbitrabilita vykládá v prvně uvedeném smyslu. Jinými slovy, arbitrabilita je chápána tak, že ačkoliv se strany dohodly, že určitý spor bude rozhodnut v rozhodčím řízení, musí být vždy posouzena otázka, zda hmotné právo tento způsob řešení sporu dovoluje. § 30 SAA v tomto vychází

² Pod pojmem sídlo rozhodčího řízení se rozumí místo v určitém státu, kde bylo domicilováno rozhodčí řízení. Rozhodčí řízení zpravidla probíhá podle procesních předpisů tohoto státu a státní soudy na území tohoto státu mají pravomoc k rozhodnutí o zrušení rozhodčího nálezu (k významu sídla rozhodčího řízení srov. též CARON, D. D. – CAPLAN, L. M. *The UNCITRAL Arbitration Rules – A Commentary*, Oxford, 2013, s. 77–93). Sídlo rozhodčího řízení musíme odlišovat od místa konání rozhodčího řízení, což je místo (event. místa), kde se rozhodčí řízení skutečně konalo, tzn., byl zde projednán a rozhodnut spor. V České republice se odlišení pojmů sídla a místa konání rozhodčího řízení ve shora uvedeném smyslu věnuje judikatura NS ČR týkající se aplikace § 17 ZRŘ (např. rozsudek NS ČR ze dne 27. listopadu 2013, sp. zn. 23 Cdo 2542/2011, a usnesení NS ČR ze dne 26. září 2013, sp. zn. 23 Cdo 1034/2012). Vzorový zákon Komise OSN pro právo mezinárodního obchodu o mezinárodním obchodním rozhodčím řízení ve znění z roku 2006 (dále jen „vzorový zákon UNCITRAL“) používá sice v čl. 20 pojem místo rozhodčího řízení, ale v odst. 1 tohoto článku se jím má na mysli sídlo rozhodčího řízení a v odst. 2 místo konání rozhodčího řízení (tj. místo porad rozhodců, prohlídky zboží, výslechu svědků, znalců, či sporných stran atd.). Stejně tak rozlišuje mezi místem (sídlům) rozhodčího řízení a místem konání rozhodčího řízení čl. 18 Rozhodčích pravidel Komise OSN pro právo mezinárodního obchodu ve znění revidovaném v roce 2010 (dále jen „Rozhodčí pravidla UNCITRAL“).

z čl. 1 odst. 5 vzorového zákona UNCITRAL, když stanoví pod rubrikou Arbitrabilita sporu: „Nic v tomto zákoně nečiní spor způsobilý k řešení v rozhodčím řízení, který by jinak kvůli svému předmětu nebyl způsobilý k řešení v rozhodčím řízení.“

Obecný test pro posouzení arbitrability se nachází v principech *common law*: „Cokoliv s čím může být nakládáno, může být rozhodnuto v rozhodčím řízení“ (A. MacDowall, Lord Bankton, *An Institute of Laws of Scotland in Civil Rights* 1. 23. 17 napsaný v 18. stol. n. l., první svazek byl vydán v roce 1751). Jinak řečeno, cokoliv co může být rozhodnuto závaznou dohodou, může být rozhodnuto v rozhodčím řízení. To například znamená, že i spory nemajetkové (tzn. nemající peněžní hodnotu) mohou být vyřešeny v rozhodčím řízení. Jedná se např. o spory o péči o děti. Ve Skotsku existuje Skotská skupina pro rozhodčí řízení v rodinném právu (*Family Law Arbitration Group Scotland*, zkráceně: FLAGS), která na svých webových stránkách uvádí příklady arbitrabilních rodinných sporů.³

Ze širokého základního pojmu arbitrability skotské právo vymezuje výjimky – buď na základě obecného *common law*, nebo jednotlivých zákonů. Například se jedná o:

- 1) otázky týkající se právního postavení (statu) nebo způsobilosti fyzické nebo právnické osoby podle hmotného práva (Patří sem posouzení toho, zda je člověk ženatý, rozvedený, držící šlechtický titul, zda je opatrovníkem nezletilého nebo osoby nezpůsobilé k právním jednáním, otázky národnosti/občanství, nebo zda je společnost řádně ustavena/založena, nebo v likvidaci. Nicméně požaduje-li smluvní podmínka, aby určitý člověk byl ženatý nebo aby společnost byla v likvidaci, je povoleno rozhodcům rozhodnout výše uvedené otázky, aby mohli rozhodnout, zda smluvní podmínka byla splněna...),
- 2) trestní odpovědnost,
- 3) správní pohledávky (Např. pohledávky vůči státu na sociální dávky. Spory týkající se nároku na sociální dávky se řeší výlučně před zvláštními správními tribunály.),
- 4) pohledávky vyplývající ze zákonem zaručených práv v pracovních smlouvách, resp. ve smlouvách o zaměstnání (Nad spory, týkajícími se těchto práv, mají výlučnou pravomoc zvláštní zaměstnanecké tribunály – *employment tribunals*),
- 5) pohledávky prodávajícího nebo dodavatele vůči spotřebiteli, na které se vztahuje „nespravedlivá“ rozhodčí smlouva. (Pokud taková pohledávka není vyšší než 5000 britských liber (GBP), nebo pokud nebyla sjednána in-

dividuálně a v rozporu s požadavkem dobré víry způsobuje značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran v hlavní dohodě/smlouvě na úkor spotřebitele, tak je rozhodčí smlouva považována za „nespravedlivou“. V této souvislosti má být dobrá víra chápána jako otevřenost a spravedlnost v jednání, např. ve viditelnosti a jasnosti rozhodčí doložky),

- 6) spory o věcech, které jsou *contra bonos mores* tj. odporující dobrým mravům (Např. spory ze smluv o pašování zakázaných drog, nebo jiných ilegálních nebo nevykonatelných smluv jakými jsou smlouvy o hazardu, či prostituci).

Z hlediska skotských soudů nebo rozhodců se arbitrabilita rozhodčích smluv s mezinárodními prvky sice posuzuje podle skotského práva, ale s omezenými výjimkami. Toto vyplývá ze vzájemné rovnováhy mezi úctou k právu rozhodnému pro hlavní smlouvu (*lex causae*) na jedné straně a základními principy skotského veřejného pořádku na straně druhé. Např. je-li hlavní smlouva v rozporu s dobrými mravy (*contra bonos mores*) ze skotského hlediska, spor vznikající v souvislosti s takovou smlouvou je nearbitrabilní. Oproti tomu spor ze smlouvy o dílo, která se řídí cizím (tj. nikoliv skotským) rozhodným právem, na základě které by bylo zhotovováno dílo pro státní podnik ze země, v níž jsou spory ze smluv uzavřených se státním podnikem nearbitrabilní, by byl arbitrabilní ve Skotsku.

Porovnání právní úpravy arbitrability mezi SAA a zákonem o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů

V rozhodčím řízení mohou být podle § 2 odst. 2 zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů (dále jen „ZRR“), rozhodnuty majetkové spory⁴ (tj. spory s peněžitou hodnotou – používá se široký výklad), k jejichž projednání by jinak měl pravomoc státní soud, jestliže by strany mohly o předmětu sporu uzavřít smír podle § 99 OSŘ. Nearbitrabilní jsou spory vzniklé v rámci výkonu rozhodnutí a incidenční spory.

S otázkou arbitrability souvisí v českém právu i zvláštní úprava podmínek pro uzavření rozhodčí smlouvy se spotřebiteli podle § 3 ZRR

³ K dispozici na <http://www.flagscotland.com/faq>.

⁴ K vymezení pojmu majetkový spor v české právní úpravě a právní teorii srov. rozbor této otázky in BĚLOHLÁVEK, A. J. *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, komentář*, Praha, 2012, s. 113–118, kde se dospívá k závěru, že pojem majetková práva má být pro účely ZRR vykládán ve smyslu OSŘ. Dále srov. ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, 3. vyd., Praha, 2013, s. 147–148.

odst. 3 až 5. Tato úprava zahrnuje nutnost samostatného sjednání rozhodčí smlouvy, povinnost náležitého vysvětlení rozhodčí smlouvy spotřebiteli a povinnost uvedení určitých informací v rozhodčí smlouvě.

Arbitrabilita je ve skotském právu v základních rysech stejná jako v českém právu, ale v některých oblastech je okruh sporů, které mohou být předmětem rozhodčího řízení podle čl. 30 SAA, širší. Skotská právní úprava umožňuje rozhodovat v rozhodčím řízení nepeněžité spory a v případě spotřebitelských sporů poskytuje větší volnost sporných stran ke sjednání rozhodčí smlouvy.

Nezávislost a nestrannost rozhodců

Ve Skotsku neexistují stálé rozhodčí soudy. Shora uvedený FLAGS slouží jen jako arbitrážní centrum, které vede seznam osob rozhodců a má rozhodčí řád, který je však vytvořen na základě SAR. Pouze v pravidle č. 4 rozhodčího řádu FLAGS je uvedeno, že rozhodcem v řízení před FLAGS může být jen osoba uvedená na seznamu FLAGS. Do průběhu rozhodčího řízení FLAGS nezasahuje. Není-li uzavřena podle pravidla č. 5 SAR dohoda o počtu rozhodců, nebo o způsobu jak má být počet rozhodců určen, rozhodčí tribunál se sestává z jediného rozhodce. Všechna rozhodčí řízení jsou vedena *ad hoc*, a to zpravidla před jediným rozhodcem.

SAA zaručuje nezávislost a nestrannost rozhodců na základě pravidla č. 24 odst. 1 písm. a) SAR, které stanoví obecnou povinnost tribunálu (tribunálem se rozumí podle pravidla č. 5 jediný rozhodce, nebo rozhodčí senát), a sice že rozhodce musí být nestranný a nezávislý.

Nezávislost rozhodce dále rozvádí pravidlo č. 77 SAR, podle něhož rozhodce není nezávislý ve vztahu k rozhodčímu řízení, pokud rozhodcovy vztahy s jakoukoliv stranou, rozhodcovy finanční nebo jiné komerční zájmy, nebo cokoliv jiného, vyvolávají oprávněné pochyby o rozhodcově nestrannosti. Pravidlo č. 24 odst. 1 písm. a) a pravidlo č. 77 SAR se musí vykládat společně. Vzhledem k tomu, že pravidlo č. 77 vymezuje pojem závislosti rozhodce slovy, že není nezávislý pokud „cokoliv vyvolává oprávněné pochyby o rozhodcově nestrannosti“, výsledkem je, že z hlediska SAA nezávislost a nestrannost splývají. Slovní spojení „oprávněné pochyby“ pochází ze vzorového zákona UNCITRAL. Dále podle § 3 odst. 1 Britského zákona o lidských právech z roku 1998 (*Human Rights Act 1998*) SAA musí být čteny a prováděny v souladu s Evropskou úmluvou o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950

(dále jen „Úmluva“). V souvislosti s nezávislostí a nepodjatostí rozhodců je podstatný čl. 6 odst. 1 Úmluvy, který stanoví měřítko nezávislosti a nestrannosti soudu. Navzdory tomu, že čl. 6 odst. 1 Úmluvy se týká soudu, požadavek výkladu pravidel č. 24 odst. 1 písm. a) a č. 77 v souladu s tímto článkem znamená, že judikatura týkající se nestrannosti soudců obsažená v čl. 6 odst. 1 Úmluvy platí i pro skotské rozhodce. Oprávněnost pochyb se musí posuzovat objektivně – z hlediska spravedlivě myslícího a informovaného pozorovatele, který není lhostejný, přecitlivělý nebo přespříliš podezřívavý.

Z rozhodovací praxe státních soudů lze uvést následující čtyři judikáty, které ilustrují přístup k problematice nezávislosti a nestrannosti soudců a rozhodců.

Ve věci *Gillies v. Secretary of State for Work and Pensions*⁵ správní tribunál musel posuzovat odvolání proti odmítnutí žádosti o sociální dávku. *Ad hoc* tribunál měl tři členy. Jeden ze tří členů byla lékařka, která měla svou vlastní soukromou praxi. Jako součást této praxe pravidelně poskytovala (za paušální částku) soukromé společnosti posudky o zdravotním stavu žadatelů o sociální dávky. Soukromá společnost poskytovala její posudky ministerstvu. Posudek v tomto případě byl poskytnut společnosti jiným lékařem. Tehdejší Nejvyšší soud Spojeného království (přesněji Odvolací výbor Sněmovny lordů – *Appellate Committee of the House of Lords*) dospěl k závěru, že z hlediska výše zmíněného objektivního (tj. spravedlivě uvažujícího a informovaného) pozorovatele nebyly oprávněné pochyby o její nepodjatosti.

Druhý judikát ve věci *Bradford v. McLeod* 1986⁶ se týká hornické stávkové v roce 1984. Okresní soudce – šerif (*sheriff*) měl rozhodnout trestní případ. Horník byl obžalován za výtržnosti při protestní stávce u dolu. Soudce byl horlivým hráčem curlingu (*curlerem*). Soudce byl přítomen na jednání výboru místního klubu curlingu, kde byl účasten také *solicitor* zastupující horníka (*solicitor* je právní zástupce připravující podklady pro soudní řízení, který nevystupuje u soudu). Setkání výboru se konalo za účelem pořízení příležitostné fotografie. Před fotografováním proběhla diskuse o stávce, při které se soudce zmínil, že pokud ho bude jakýkoliv horník žádat o poskytnutí právní pomoci právním zástupcem, tak jeho žádost odmítne. Vzpomínajíc si na tento výrok, před začátkem řízení *solicitor* zastupující horníka na-

⁵ Rozhodnutí Sněmovny lordů ve věci *Gillies v. Secretary of State for Work and Pensions* [2006] UKHL 2.

⁶ Nejvyšší soud v trestních věcech *Bradford v. McLeod* [1986] Crim. L. R. 690 HCJ.

vrhl, aby soudce odstoupil. Soudce odmítl odstoupit a odsoudil horníka. Horník se odvolal a Nejvyšší soud v trestních věcech (*High Court of Justiciary*) zrušil rozsudek a potvrdil zásadní princip: „Spravedlnost musí být nejen vykonána ale i zřetelně/viditelně vykonána.“ Soudce proto měl odstoupit, protože jeho poznámky vyvolaly v mysli rozumného člověka oprávněné pochyby o jeho nestrannosti.

Ve věci *AT & T Corp v. Saudi Cable Co*⁷ se jednalo o anglický případ, v němž se posuzovalo rozhodcovo vlastnictví malého počtu akcií ve společnosti konkurenta jedné strany, kde konkurent byl neúspěšným uchazečem o smlouvu, kterou získala jedna ze stran. V tomto případě vlastnictví akcií neznamenal podstatné riziko podjatosti a nevyvolalo pochyby o nestrannosti rozhodce.

V posledním judikátu ve věci *A v. B*⁸ Vrchní soud pro Anglii a Wales posuzoval případ rozhodce, který jako *barrister* (právní zástupce oprávněný vystupovat u soudu) obdržel pokyn od *solicitora* zastoupit klienta ve stejné době, ve které vykonával funkci rozhodce v řízení, ve kterém jedna ze stran byla zastoupena kanceláří tohoto *solicitora*. Pokyn přišel ve starém případě, který se považoval za skončený smírem před zahájením rozhodčího řízení. Rozhodce uveřejnil sdělení o této situaci. Druhá strana požádala soud o odvolání rozhodce. Státní soud odmítl. Soud dospěl k závěru, že spravedlivě myslící a informovaný pozorovatel by v tomto případě neměl mít oprávněné pochyby o rozhodcově nestrannosti.

Obecná povinnost se odráží v pravidle č. 8 SAR, které stanoví povinnost sdělit střet zájmů. Toto pravidlo platí pro rozhodce a jednotlivce, kteří byli požádáni stát se rozhodci, ale ještě nebyli jmenováni. Jednotlivec, pro kterého toto pravidlo platí, musí bez odkladu sdělit stranám, a v případě jednotlivce ještě neustanoveného za rozhodce, jak osobě pověřené ke jmenování rozhodce, tak jiné třetí osobě nebo soudu uvažujícímu o jmenování jednotlivce rozhodcem, jakékoliv okolnosti známé jednotlivci (nebo které se mu staly známými před koncem rozhodčího řízení), které by mohly být považovány důvodně za podstatné při zvažování, zda jednotlivec je nestranný a nezávislý.

Strana může podat námitky rozhodčímu tribunálu na základě chybějící nestrannosti nebo nezávislosti rozhodce (pravidlo č. 10 SAR). Tribunál se musí s námitkou vypořádat buď s potvrzením ustavení rozhodce, nebo zrušením jeho ustavení. Pokud do 14 dnů od podání námitky tribunál nerozhodne, ustavení je automaticky zrušeno.

Nejvyšší skotský soud pro civilní věci může na žádost strany odvolat rozhodce, pokud je

přesvědčen, že rozhodce není nestranný nebo není nezávislý (pravidlo č. 11 SAR).

Porovnání právní úpravy v SAA a ZRŘ

V ZRŘ upravují požadavek na nepodjatost rozhodce ustanovení § 8 a § 11. První z uvedených ustanovení vylučuje rozhodce „z projednávání a rozhodnutí věci, jestliže se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je důvod pochybovat o jeho nepodjatosti.“ Toto ustanovení podobně jako pravidlo č. 8 SAR stanoví osobě mající se stát rozhodcem a ustavenému rozhodci notifikační povinnost, která se vztahuje na všechny okolnosti, které by mohly vzbudit pochybnosti o jejich nepodjatosti. Druhé ustanovení počítá se situací, kdy je již určený nebo jmenovaný rozhodce vyloučen z projednávání věci, protože u něj dodatečně vyšly najevo okolnosti podle § 8 ZRŘ. Analogicky lze vztáhnout i na rozhodce závěry týkající se vyloučení soudce státního soudu⁹ obsažené v nálezu Ústavního soudu ze dne 3. července 2001, sp. zn. II. ÚS 105/01, který dospěl k závěru, že „K vyloučení soudce z projednávání a rozhodnutí věci může dojít teprve tehdy, když je evidentní, že vztah soudce k dané věci, účastníkům, nebo jejich zástupcům dosahuje takové povahy a intenzity, že i přes zákonem stanovené povinnosti nebude moci, nebo nebude schopen nezávisle a nestranně rozhodovat.“ Ústavní soud v předmětné věci dále mimo jiné judikoval, že důvodem pro vyloučení soudce z rozhodování je příbuzenský vztah nebo vztah ekonomické závislosti k některé ze stran. Skutečnost, že by důvodem pro vyloučení rozhodce byla situace, kdy by rozhodoval tendenčně z ekonomických důvodů, byla potvrzena Ústavním soudem i v usnesení ze dne 30. června 2010, sp. zn. III. ÚS 1208/2010.¹⁰

⁷ Rozhodnutí odvolacího soudu pro Anglii (občanskoprávní sekce) ve věci *AT & T Corp v. Saudi Cable Co* [2000] 2 All E.R. (Comm) 625, [2000] 1 Lloyd's Rep. 22.

⁸ Rozhodnutí Vrchního soudu pro Anglii a Wales (*Queen's Bench Division*) *A a další v. B a X* [2011] EWHC 2345 (Comm).

⁹ Na podporu analogické aplikace úpravy § 14 OSŘ na rozhodce lze uvést usnesení Nejvyššího soudu ČR ze dne 21. listopadu 2012, sp. zn. 23 Cdo 4476/2011, podle něhož protože ZRŘ „konkrétně neupravuje, jaké okolnosti by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o nepodjatosti rozhodce a stát se tak důvodem pro vyloučení, aplikovaly oba soudy ustanovení § 30 zákona o rozhodčím řízení, které stanoví, že pokud zákon nestanoví jinak, užijí se na řízení před rozhodci přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu“. Ke stejnému závěru dospěl i před novelizací § 8 ZRŘ zákonem č. 19/2012 Sb. Krajský soud v Hradci Králové – pobočka v Pardubicích v rozsudku ze dne 29. března 2012, sp. zn. 18 Co 118/2012.

¹⁰ Judikatura soudů nižších stupňů je v otázce vymezení nepodjatosti rozhodce v České republice poměrně nejednotná. Výběr z recentní judikatury soudů nižších stupňů včetně jejich kritického zhodnocení F. Černým a J. Havlíčkem lze nalézt v knize DOBIÁŠ, P. a kol.: *Současné trendy řešení sporů v rozhodčím řízení*, Plzeň, 2013, s. 15–29.

I v případě nepodjatosti rozhodce zde jsou základní principy české a skotské právní úpravy stejné. Je zajímavé, že české právo stejně jako skotské nerozlišuje mezi nezávislostí a nestranností, ale spíše vymezuje zásadní otázku na základě pochyb o nepodjatosti rozhodce.

Ačkoliv SAA užívá termín „nestrannost“ spíše než pojem „nepodjatost“ obsažený v ZRŘ, podle našeho názoru tato terminologická odlišnost nic nemění na závěru o totožnosti základních principů, na nichž spočívá SAA a ZRŘ, protože oba přístupy jsou objektivní.

Rozhodnutí o příslušnosti a pravomoci v SAA a ZRŘ

Typicky mohou být otázky pravomoci rozhodců posouzeny a rozhodnuty:

- 1) státním soudem při soudním řízení ohledně žádosti strany o zastavení řízení, protože spor má být rozhodnut v rozhodčím řízení, nebo
- 2) rozhodci při rozhodčím řízení po podání námitek jedné strany, nebo
- 3) státním soudem v řízení, ve kterém se žádá zrušení rozhodčího nálezu nebo jiného rozhodnutí týkajícího se pravomoci.

V dalším textu se budeme věnovat prvním dvěma variantám, protože třetí varianta bude analyzována v rámci kapitoly zabývající se srovnáním české a skotské právní úpravy zrušení rozhodčího nálezu.

Rozhodnutí státního soudu o pravomoci podle SAA a OSŘ

Skotský zákonodárce precizně upravil otázku zastavení soudního řízení z důvodu námitek nedostatku pravomoci soudu kvůli uzavření rozhodčí smlouvy v § 10 SAA. K zastavení soudního procesu tedy dochází na návrh strany v řízení týkajícím se jakékoliv sporné věci, přičemž soud musí zastavit soudní řízení v té míře, do jaké se týká předmětu sporu, pokud rozhodčí smlouva stanoví, že spor v té věci má být řešen v rozhodčím řízení. Rozhodčí smlouva nesmí být neplatná, neúčinná nebo nezpůsobilá k provedení.

Dosud ještě neexistuje judikatura týkající se § 10 SAA, ale v právní úpravě předcházející datu účinnosti SAA byl postup soudu takový, že učinil přezkum na první pohled v relaci k požadavku na vázanost navrhovatele rozhodčí smlouvou a na existenci rozhodčí smlouvy. Pokud na první pohled existovala rozhodčí smlouva vztahující se na spor, která zavazovala strany, soudní proces by byl zastaven a rozhodce by rozhodl o důvodnosti námitek, které se týkaly podrobení sporu pravomoci rozhodců a vázanosti stran rozhodčí smlouvou.

Před účinností SAA bylo posouzení námitek založených na tvrzené neplatnosti, neúčinnosti nebo nevykonatelnosti rozhodčí smlouvy určeno výhradně pro státní soud. Princip pravomoc–pravomoc (z něm. *Kompetenz–Kompetenz*) tedy neplatil pro otázky platnosti nebo účinnosti rozhodčí smlouvy.

Nyní mají rozhodci pravomoc rozhodnout námity proti jejich pravomoci založené na tvrzené neplatnosti rozhodčí smlouvy. Za správnější by měl být považován názor, že nyníjší přístup státního soudu by měl spočívat v posouzení, zda je rozhodčí smlouva „zřejmě“ neplatná, neúčinná nebo nezpůsobilá k použití. Jinými slovy jen pokud je soud zřejmě nebo jasně přesvědčen, že na první pohled je rozhodčí smlouva neplatná atd., měl by odmítnout návrh na zastavení soudního řízení a nenechat otázku rozhodnutí o pravomoci rozhodcům.

Porovnání s úpravou námitek nedostatku pravomoci v českém právu – občanský soudní řád

Podle § 106 OSŘ jakmile soud k námítce žalovaného uplatněné nejpozději při prvním jeho úkonu ve věci samé zjistí, že věc má být podle smlouvy účastníků projednána v řízení před rozhodci nebo rozhodčí komisí spolku, nemůže věc dále projednávat a řízení zastaví. Soud věc projedná, jestliže účastníci prohlásí, že na smlouvě netrvají nebo že netrvají na projednání věci před rozhodčí komisí spolku. Tím se odlišuje česká úprava od skotské, protože § 10 odst. 1 písm. d) bod ii) SAA umožňuje státnímu soudu pokračovat bez ohledu na uzavřenou rozhodčí doložku v řízení, jestliže navrhovatel vznášející námítka po zahájení soudního řízení jednal¹¹ takovým způsobem, který svědčí o jeho zájmu, aby byl spor rozhodnut v soudním řízení.

Soud podle § 106 OSŘ dále projedná věc i tehdy, jestliže zjistí, že věc nemůže být podle práva České republiky podrobena rozhodčí smlouvě, nebo že rozhodčí smlouva je neplatná, popřípadě že vůbec neexistuje nebo že její projednání v řízení před rozhodci přesahuje rámec pravomoci přiznané jim smlouvou, anebo že se rozhodčí soud odmítl věcí zabývat. I zde je česká a skotská právní úprava podobná, ale § 10 SAA nepamatuje na situaci, kdy se rozhodčí soud odmítne věcí zabývat.

Bylo-li řízení před rozhodci zahájeno dříve, než došlo k řízení soudnímu, přeruší soud řízení o neexistenci, neplatnosti nebo zániku smlou-

¹¹ Pojem jednání má být chápán širěji než pojem procesní úkon, přičemž zahrnuje i prodlení se vznesením námity.

vy až do doby, než bude v rozhodčím řízení rozhodnuto o pravomoci nebo ve věci samé.

Rozhodnutí rozhodců o jejich pravomoci během rozhodčího řízení podle SAA a ZRŘ

Pravidlo č. 19 SAR stanoví, že tribunál (i zde se považuje za tribunál *in eventum* i jediný rozhodce) může rozhodnout o tom, zda je rozhodčí smlouva platná (nebo v případě rozhodčího řízení zahájeného na základě zákona, zda se zmocnění k zahájení rozhodčího řízení použije pro daný spor), zda byl tribunál řádně ustanoven, a které věci byly podrobeny rozhodčímu řízení v souladu s rozhodčí smlouvou.

Následující pravidlo č. 20 SAR umožňuje podat námitky proti pravomoci rozhodců. Kterákoliv strana může podat námitku na základě toho, že rozhodci nemají nebo překročili svou pravomoc týkající se jakékoliv věci.

Námitka musí být podána před tím, nebo co nejdříve po tom, co je to za normálních okolností prakticky možné poté, co došlo k první zmínce o věci, které se námitka v rozhodčím řízení týká, nebo v případě, že se tribunál domnívá, že okolnosti opravňují pozdější podání námitky, do pozdějšího termínu jím určeného, ale v každém případě námitka nemůže být podána po vydání konečného rozhodčího nálezu.

Vyhoví-li rozhodci námitce, musí ukončit rozhodčí řízení týkající se věci, o níž se rozhodci usnesli, že ohledně ní nemají pravomoc, a dále zrušit jakýkoliv prozatímní nebo částečný rozhodčí nálezn v tom rozsahu, ve kterém se nálezn takové věci týká.

Rozhodci smí rozhodnout o námitce nedostatku pravomoci odděleně od jednání o předmětu sporu, nebo rozhodnutí o námitce odložit do té doby, než vydají jejich nálezn o merituu sporu (a vtělí své rozhodnutí do tohoto nálezu), ale když se strany dohodnou, kterou procesní variantu by měl tribunál zvolit, musí tribunál postupovat v souladu s jejich dohodou.

Zvolí-li si rozhodci první variantu a rozhodnou o námitce vůči pravomoci odděleně od nálezu týkajícího se předmětu sporu, má neúspěšná strana potom právo se odvolat podle pravidla č. 21 SAR ke státnímu soudu do 14 dnů po vydání rozhodnutí.

Zvolí-li rozhodci druhou variantu a odloží rozhodování o pravomoci na závěrečný rozhodčí nálezn, má neúspěšná strana pak právo odvolat se proti závěrečnému nálezu a žádat jeho částečné nebo úplné zrušení na základě nedostatku pravomoci (pravidlo č. 67 SAR).

Existuje ještě třetí cesta pro vyřešení námitek vůči pravomoci rozhodců. Tuto cestu však stra-

ny mohou smluvně vyloučit, například když si sjednají aplikaci řádu některých rozhodčích soudů, např. Mezinárodního rozhodčího soudu Mezinárodní obchodní komory, nebo Mezinárodního rozhodčího soudu v Londýně. Tato cesta vede přímo ke státnímu soudu (pravidlo č. 22 a 23 SAR). Strana může podat návrh k Nejvyššímu skotskému soudu pro civilní věci, aby rozhodl jakoukoliv otázku týkající se pravomoci rozhodců. Právo takto „obejít“ rozhodce je omezené. Návrh podaný k soudu je přípustný pouze v případě, že všechny strany v řízení souhlasí s podáním návrhu, nebo s podáním návrhu souhlasí rozhodci. V případě souhlasu rozhodců však musí být kumulativně splněny následující podmínky: státní soud je přesvědčen, že jeho rozhodnutí pravděpodobně přinese podstatné úspory nákladů, žádost byla podána neprodleně a existuje dobrý důvod pro rozhodnutí otázky státním soudem spíše než rozhodci. Typickým případem, kdy budou splněna všechna uvedená kritéria, je situace, kdy je možné důvodně očekávat, že rozhodčí nálezn by byl z určitého důvodu po jeho vydání napaden návrhem na jeho zrušení z důvodu nedostatku pravomoci rozhodců. Zde bude nepochybně namístě, když rozhodci umožní přezkum své pravomoci státním soudem již během řízení a tím zamezí situaci, kdy by proběhlo celé rozhodčí řízení zbytečně, protože rozhodčí nálezn by byl zrušen státním soudem pro nedostatek pravomoci rozhodců k vydání rozhodnutí ve věci samé.¹²

Během podání a rozhodování o takovém návrhu mohou rozhodci dále pokračovat v rozhodčím řízení. Rozhodci jsou potom vázáni rozsudkem soudu o otázce jejich pravomoci. Otázka pravomoci je rozhodnuta s konečnou platností.

Porovnání s českým právem s rozhodnutím o pravomoci v ZRŘ

Rozhodci jsou oprávněni zkoumat svou pravomoc. Dospějí-li k závěru, že podle rozhodčí smlouvy, která jim byla předložena, jejich pravomoc k rozhodnutí není dána, rozhodnou o tom usnesením.

Námitku nedostatku pravomoci zakládající se na neexistenci, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy, nejde-li o neplatnost z důvodu, že ve věci nebylo možno rozhodčí smlouvu uzavřít, může strana vznést nejpozději při prvním úkonu v řízení týkajícím se věci samé. To neplatí v případě sporů ze spotřebitelských smluv.

¹² DUNDAS, H. – BARTOS, D. *DUNDAS & BARTOS on the ARBITRATION (SCOTLAND) ACT 2010*, 2. vyd., Edinburgh, 2014, s. 231.

V souvislosti se zastavením soudního řízení jsou české i skotské zákony celkem podobné. Český ZRR je díky úpravě obsažené v § 16 jasnější v situaci, když je rozhodčí řízení zahájeno a potom následováno soudním řízením, protože rozhodci rozhodli o tom, že nemají pravomoc spor rozhodnout. Státní soud musí v takové situaci vyčkat rozhodnutí v rozhodčím řízení o otázce pravomoci. SAA neurčuje správný postup v takové situaci. Může tak docházet k vydání neslučitelných rozhodnutí státního soudu a rozhodců.

Žádný z uvedených zákonů se nezabývá mírou přezkoumání pravomoci, kterou soud má aplikovat při rozhodování, zda podmínky pro zastavení (a zanechání otázek pravomoci pro rozhodce) jsou splněny nebo nikoliv.

Skotská praxe se kloní k posouzení založenému na prvním pohledu, nebo na zřejmém důvodu pro neplatnost smlouvy. Česká judikatura vychází z toho, že soud má „možnost“ provést přezkum naplnění zákonných podmínek pro rozhodování sporu v rozhodčím řízení v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu.¹³

Co se týče rozhodování o pravomoci, je SAA trochu pružnější díky tomu, že přináší možnost odvolání se proti samostatnému usnesení rozhodců týkajícímu se pravomoci a možnost obrátit se přímo na státní soud.

Neveřejnost rozhodčího řízení

SAR nepoužívá v pravidle č. 26 pojem neveřejnost, nýbrž důvěrnost (*confidentiality*). Vedle tohoto pojmu se v anglické odborné terminologii používá pojem neveřejnost (*privacy*) rozhodčího řízení. Někdy tyto pojmy splývají. Pojem neveřejnost (nebo též utajení) rozhodčího řízení znamená, že sporné strany mají právo připustit, nebo vyloučit účast jakékoliv osoby na rozhodčím řízení. Důvěrnost znamená, že bez souhlasu stran nesmí nikdo, kdo se zúčastnil řízení, poskytnout informace o průběhu řízení. Sporné je, zda se vztahuje povinnost důvěrnosti neomezeně i na účastníky řízení. Oba tyto pojmy jsou předmětem rozboru v mnoha anglických soudních rozhodnutích.¹⁴ Za všechny lze uvést judikát Vrchního soudu pro Anglii a Wales (*High Court of Justice of England and Wales – Chancery Division*) ve věci *Russel v. Russel*,¹⁵ ve kterém byl vysloven názor, že: „Zpravidla uzavírají osoby rozhodčí smlouvu s očekáváním, že udrží svůj spor skrytý před zrakem veřejnosti, a zamezí tak veřejné diskusi, která musí být bolestivá, a která může přivodit újmu nejen úspěšné straně řízení, ale zcela jistě bude mít tento účinek pro neúspěšnou stranu.“

Asi největším problémem spojeným s důvěrností řízení je účinnost nástrojů směřujících proti tomu, kdo důvěrnost řízení porušil.

Pravidlo č. 26 SAR definuje důvěrnou informaci jako jakoukoliv informaci týkající se sporu, rozhodčího řízení, rozhodčího nálezu, nebo jakéhokoliv občanskoprávního soudního řízení týkajícího se rozhodčího řízení, ve kterém byl vydán soudní příkaz zakazující odhalení identity sporné strany, a které nejsou a nikdy nebyly zveřejněny.

Skotský zákonodárce se snaží garantovat důvěrnost řízení tím, že poskytuje proti narušiteli možnost podání žaloby o zastavení/zakaz zveřejňování informací či žaloby o náhradu škody vzniklé porušením důvěrnosti řízení. Zveřejnění důvěrné informace týkající se rozhodčího řízení rozhodci nebo stranou je žalovatelné jako porušení závazku důvěrnosti, není-li zveřejněno: povoleno stranami, požadováno rozhodci, stanoveno zákonem, vyžadováno pro výkon veřejné funkce, považováno za nezbytné pro ochranu zákonných zájmů strany, vyžadováno ve veřejném zájmu, považováno za nezbytné v zájmu spravedlnosti, nebo učiněno v souvislosti s poškozením dobrého jména osoby zveřejňující hanlivou informaci. Ochrana důvěrnosti je tedy v SAA prolamována v řadě případů, kdy zájem na zveřejnění informace převažuje nad zájmem na jejím utajení.

SAR v pravidle č. 26 odst. 2 stanoví rozhodcům a stranám povinnost podniknout rozumné kroky zabráňující nepovolenému zveřejnění důvěrných informací třetími osobami, které se účastní rozhodčího řízení. První problém spočívá v tom, jak zabránit např. svědkům, aby neporušovali důvěrnost řízení. Shora uvedenou zvláštní žalobu lze podat jen proti rozhodcům a stranám. Rozhodci musejí po zahájení rozhodčího řízení informovat strany o závazcích, které jim toto pravidlo ukládá. Bude-li podána vůči třetí osobě žaloba, tak vznikne druhý problém spojený s vyčíslením újmy, která vznikla sporným stranám v souvislosti se zveřejněním důvěrných informací. Prosazení důvěrnosti řízení v právní praxi proto bude obtížné.

¹³ Usnesení NS ČR ze dne 23. února 2011, sp. zn. 23 Cdo 111/2009.

¹⁴ Např. rozsudek Odvolacího soudu ve věci *Emmott v. Michael Wilson & Partners Ltd* [2008] EWCA Civ 184.

¹⁵ Rozsudek Vrchního soudu pro Anglii a Wales ze dne 6. února 1880 ve věci *Russel v. Russel* (1880) LR 14 Ch D 471, 474.

¹⁶ LISSE, L. Zákon o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů s komentářem, Praha, 2012, s. 220. Ve skotském právu je však oproti české úpravě situace odlišná, protože pravidlo č. 73 SAR vylučuje odpovědnost rozhodce za jednání či opomenutí při plnění jeho funkcí, ledaže jednal ve zlé víře, nebo je činěn odpovědným v souvislosti se svou rezignací.

Porovnání s českým právem – zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů

Přístup českého zákonodárce je od skotského odlišný v tom, že odděleně stanoví povinnost mlčenlivosti rozhodců a zásadu neveřejnosti řízení. U obojího však budou vznikat komplikace spojené s jejich prosaditelností. V odborné literatuře¹⁶ se sice setkáváme s názorem, že rozhodce, který porušil povinnost mlčenlivosti, může nést občanskoprávní odpovědnost za škodu vzniklou v důsledku jeho protiprávního jednání,¹⁷ to ale nic nemění na tom, že bude obtížně prokazován rozsah škody způsobené protiprávním jednáním rozhodce. Na druhou stranu si musíme uvědomit, že rozhodce, který poruší povinnost mlčenlivosti, se stane nedůvěryhodným z pohledu laické i odborné veřejnosti, protože komunita rozhodců tvoří poměrně omezený okruh osob, ve kterém se informace o jednání rozhodce v rozporu s povinností mlčenlivosti může poměrně rychle rozšířit. Může dojít i k tomu, že rozhodce působící u stálého rozhodčího soudu bude vyškrtnut z listiny rozhodců, když bude poškozovat dobrou pověst a důvěru v určitou rozhodčí instituci tím, že nerespektuje povinnost mlčenlivosti.

Rozhodci jsou povinni zachovávat mlčenlivost o skutečnostech, o kterých se dozvěděli v souvislosti s výkonem funkce rozhodce, pokud nebyli této povinnosti zproštěni.

Rozhodce mohou mlčenlivosti zprostit strany, nebo z vážných důvodů předseda okresního soudu, jehož příslušnost se určí podle § 6 odst. 2 ZRŘ. ZRŘ dále v § 19 sice dispozitivně stanoví, že řízení před rozhodci je ústní, nedohodnou-li se strany jinak, ale zároveň kogentně přikazuje, že řízení je vždy neveřejné. Toto ustanovení se tak neuplatní pouze v případě, že mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána, stanoví jinak.¹⁸

Jednou z uvedených výhod rozhodčího řízení je důvěrnost rozhodčího řízení na rozdíl od řízení soudního. Díky dohodě stran o řešení jejich sporu v rozhodčím řízení místo řešení sporu před státním soudem se strany mohou vyhnout zveřejňování jejich sporu a vyhnout se škodám nebo jiné újmě se zveřejňováním spojené. V civilním soudním řízení se může konat řízení s vyloučením veřejnosti jen v úzce vymezeném okruhu případů (např. za účelem ochrany utajovaných skutečností, nebo nezletilých osob). Má-li být uvedená výhoda zajištěna, *lex arbitri* musí garantovat důvěrnost řízení.

SAA se pokusil dosáhnout důvěrnosti řízení: – širokým vymezením pojmu „důvěrné informace“,

- občanskoprávní odpovědností za zveřejnění důvěrné informace rozhodcem nebo stranou ve skotském právu,
 - uplatněním odpovědnosti žalobou podanou k obecnému soudu (podobně jako je tomu u urážky na cti),
 - možností vyloučení důvěrnosti stranami buď zcela, nebo částečně,
 - seznamem výjimek z důvěrnosti řízení.
- Český zákon (ZRŘ) přijal mnohem omezenější přístup. Tento zákon:
- nechal na sporných stranách, aby se dohodly na vzájemném sjednání závazku důvěrnosti,
 - uložil povinnost dodržovat důvěrnost pouze pro rozhodce,
 - spojil s touto povinností jen povinnost dodržet neveřejnost ústního jednání.

Zrušení rozhodčích nálezů

Existuje několik důvodů pro zrušení skotského rozhodčího nálezu. Obecně jsou to:

- a) nedostatek pravomoci pro vydání nálezu (pokud byla vznesena námitka nedostatku pravomoci před rozhodci a rozhodnutí o pravomoci bylo ponecháno na konečný rozhodčí nález),
- b) významná nesprávnost,
- c) zřejmá chyba v hmotněprávní otázce, nebo zcela neurčitě rozhodnutí týkající se hmotněprávního posouzení, které má obecný význam.

Pravomoc k rozhodnutí o návrhu na zrušení rozhodčího nálezu na základě kteréhokoliv z uvedených důvodů má Nejvyšší skotský soud pro civilní věci (vnější dům).

a) Pravomoc

Podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu podle pravidla č. 67 SAR připadá do úvahy jen, pokud již pravomoc rozhodců nebyla projednána a nebylo o ní rozhodnuto během rozhodčího řízení.

Tento zrušovací důvod zahrnuje mimo jiné situaci, kde rozhodčí smlouva neváže spotřebitele na základě své „nespravedlivé“ povahy

¹⁷ A. M. Cobuz Bagnarů se domnívá, že odpovědnost rozhodce má smluvní charakter, přičemž závazek k důvěrnosti řízení vzniká implicitně již samotným uzavřením rozhodčí smlouvy a nemusí být samostatně sjednán (COBUZ BAGNARU, A. M. Liability of Arbitrators. In: Bělohávek, A. J. – Rozehnalová, N. – Černý, F. *Czech (& Central European Yearbook of Arbitration) – Independence and Impartiality of Arbitrators*, New York/Huntington, 2014, s. 40).

¹⁸ Např. Dohoda CETA (Komplexní hospodářská a obchodní dohoda) mezi státy EU a Kanadou odkazuje na Pravidla Komise OSN pro právo mezinárodního obchodu (*UNCITRAL Rules on Transparency in Treaty-based Investor-State Arbitration*) o transparentnosti v rozhodčím řízení mezi investorem a státem založeném na mezinárodní smlouvě (pravidla jsou účinná od 1. dubna 2014), která do značné míry prolomují v případě mezinárodní investiční arbitráže zásadu neveřejnosti. Tato dohoda zatím nevstoupila v platnost.

podle předpisů o nekalých doložkách ve spotřebitelských smlouvách z roku č. 2083/1999 S. I. – *Unfair Terms in Consumer Contracts Regulations 1999*, do kterých byla implementována směrnice Rady 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách.¹⁹

V každém případě odvolání proti nálezu (návrh na zrušení rozhodčího nálezu ke státnímu soudu) je vyloučeno, pokud nebyla vznesena námitka na základě nedostatku pravomoci „co nejdříve to bylo prakticky možné“ jakmile nastaly okolnosti odůvodňující vznesení námítky nebo k pozdějšímu datu, což může tribunál povolit (pravidlo č. 76 SAR). V praxi to většinou znamená, že námitka musí být vznesena během rozhodčího řízení.

Pravidlo č. 67 je ekvivalentem § 31 písm. a) a b) ZRŘ. Pravidlo č. 67 je ale méně přísné než § 33 ZRŘ vzhledem k omezení možnosti úspěšného podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. b) ZRŘ „jestliže strana, která se domáhá zrušení rozhodčího nálezu, neuplatnila, ač mohla, takový důvod v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé“. Tento závěr neplatí ve vztahu ke sporům ohledně spotřebitelských smluv.

Uvedené pravidlo č. 67 SAR je více přísné, co se týče návrhu na základě § 31 písm. a) ZRŘ (nedostatek arbitrability), na který se požadavek podle § 33 ZRŘ nevztahuje.

b) Významná nesprávnost

Pojem „významná nesprávnost“ znamená nesprávnost jakéhokoli druhu, která je uvedena v pravidle č. 68 odst. 2 pod písm. a) až k) SAR (např. vedení rozhodčího řízení v rozporu se SAR, rozpor rozhodčího nálezu s veřejným pořádkem, nezpůsobilost rozhodce k projednání sporu, chybějící kvalifikace osoby rozhodce požadovaná na základě dohody stran apod.) a která je způsobilá způsobit nebo způsobí podstatnou nespravedlnost vůči osobě navrhuující zrušení rozhodčího nálezu (pozn.: v SAR se používá pojem odvolání ve smyslu návrhu na zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 ZRŘ).

Úspěšný navrhovatel musí splnit pro úspěšné napadení rozhodčího nálezu dva základní předpoklady:

- a) prokázat některou nesprávnost uvedenou v pravidle č. 68 odst. 2 pod písm. a) až k) SAR a
- b) prokázat, že předmětná nesprávnost mu přivodila podstatnou nespravedlnost.

„Podstatná“ se vykládá jako „velká“ nespravedlnost. Nespravedlnost a její význam se posuzují v kontextu rozhodčího řízení jako celku.

Zjištění podstatné nespravedlnosti záleží na typu nesprávnosti a důsledcích pro neúspěšnou stranu – navrhovatele [např. rozhodčí nález

ultra petita ohledně výše úroků z dluhu činícího téměř milion eur, který nebyl žádán v žalobě (návrhu) vedl k nesprávnosti podle pravidla č. 68 odst. 2 písmena b) SAR a způsobil podstatnou nespravedlnost].

Právo zřeknutí se možnosti podání námítky (pravidlo č. 76 SAR) platí rovněž pro podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu založeného na významné nesprávnosti. Návrh je vyloučen, pokud navrhovatel nevznesl námítky proti nesprávnosti co nejdříve poté, co tak rozumně mohl učinit. Pokud nevěděl o nesprávnosti a kvůli tomu nevznesl včas námítky, sporná strana musí prokázat, že nepodala námítky včas, protože: a) nevěděla o důvodu pro vznesení námítky a b) nemohla by ani s rozumnou péčí zjistit tento důvod.

Porovnání s důvody pro zrušení rozhodčího nálezu uvedenými v ZRŘ

Vzhledem k § 31 a 33 ZRŘ je zajímavé konstatovat, že z některých hledisek existuje v ZRŘ méně důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu nežli ve Skotsku a že překážek, které žadatel/navrhovatel o zrušení rozhodčího nálezu musí překonat, je také méně.

Ust. § 31 písm. c) a d) ZRŘ (ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem; rozhodčí nález nebyl usnesen většinou rozhodců) odpovídají pravidlu č. 68 odst. 2 písm. a), d) a i) SAR, i když skotská ustanovení jsou vymezena širěji.

Ustanovení § 31 písm. e) ZRŘ (neposkytnutí možnosti projednat věc) obsahově odpovídá skotskému pravidlu č. 68 odst. 2 písm. h) SAR. Stejně tak § 31 písm. e) a f) ZRŘ odpovídá skotskému pravidlu č. 68 odst. 2 písm. b) a f) – nežádaný nález (*ultra petitum*) a plnění nemožné či nedovolené podle skotského práva.

Ustanovení § 31 písm. g) a h) ZRŘ tj. rozhodování proti dobrým mravům či veřejnému pořádku by byly kryty skotským pravidlem č. 68 odst. 2 písm. f) SAR, i když návrh na zrušení nálezu založený na neplatné spotřebitelské rozhodčí smlouvě by byl kryt pravidlem č. 67 SAR (neplatnost rozhodčí smlouvy pro nedostatek pravomoci rozhodců).

Písmeno i) obsažené v § 31 ZRŘ (existence důvodů pro obnovu řízení) je složitější²⁰ a zdánlivě se týká toho, co by skotské právo popisovalo jako *res noviter* (důkazy, které nemohly být pro-

¹⁹ Úř. věst. L 95, 21. duben 1993, s. 29.

²⁰ K tomu srov. ROZEHNALOVÁ, N. *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, 3. vyd., Praha, 2013, s. 355.

vedeny před soudem a byly zjištěny až po konečném rozsudku). Obecně řečeno takové důkazy nepředstavují důvod pro zrušení rozhodčího nálezu ve Skotsku. Jediná výjimka z tohoto závěru se nachází v pravidle č. 68 odst. 2 písm. f) bodu ii) SAR, která povoluje zrušení na základě podvodu. Je-li dodatečně zjištěno, že rozhodčí nález byl vydán na základě podvodu, tak existuje důvod pro zrušení rozhodčího nálezu.

Ekvivalentem pravidla č. 76 SAR je § 33 ZRŘ. V porovnání s pravidlem č. 76 SAR jsou účinky § 33 ZRŘ omezeny na nedostatek pravomoci nebo vadného jmenování nebo nezpůsobilosti rozhodců. Na rozdíl od skotského pravidla č. 76 SAR český ZRŘ v § 33 neodkazuje na § 31 písm. e) ZRŘ (neposkytnutí možnosti věc projednat). Ve svém důsledku to znamená, že podle ZRŘ je kladeno na strany v menším rozsahu břemeno, aby si ohlídkaly spravedlnost postupu rozhodců během řízení jako takového, protože v návrhu na zrušení rozhodčího nálezu budou moci namítat porušení spravedlivého procesu, ačkoliv tak neučinily již během arbitrážního řízení.

c) Jasná chyba v aplikaci skotského hmotného práva – chybné rozhodnutí při použití obecně důležitého ustanovení skotského hmotného práva

Na základě pravidel č. 69 a 70 SAR existuje možnost podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu na základě toho, že se rozhodci mylili ohledně aplikace ustanovení skotského hmotného práva, jehož aplikace byla před nimi navržena při rozhodování ve věci samé (tzv. odvolání pro právní vadu).

Tento druh návrhu může být vyloučen stranami v rozhodčí smlouvě nebo kdykoliv jindy. Mnohé smlouvy vylučují takový návrh. V každém případě neexistuje tato možnost podání návrhu v případě, že hmotné právo, podle kterého se má spor rozhodnout (*lex causae*), není skotské právo.

Smyslem tohoto důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu je zajištění kvality rozhodčích nálezů a zlepšení znalosti tuzemského práva skotských rozhodců, kteří nejsou právníci. Před schválením SAA z roku 2010 existovala mezi skotskými právníky obecná nedůvěra v rozhodčí nálezy vydané často ne právníky.

Druhým záměrem při tvorbě SAA bylo vytvoření judikatury vykládající obsah (tj. stanovící význam) často užívaných podmínek ve standardních smlouvách, které jsou obecně užívány ve Skotsku.

Návrh na zrušení rozhodčího nálezu na základě chyby v právním posouzení nemůže ovlivnit skutková zjištění rozhodců, jejich hodnocení důkazů atp.

Strana, která chce podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu na základě chyby při aplikaci hmotného skotského práva, potřebuje od soudu povolení k odvolání.

Návrh na zrušení rozhodčího nálezu na základě chyby v právním posouzení lze podat pouze se souhlasem všech stran, nebo se souhlasem Nejvyššího skotského soudu pro civilní věci (vnějšího domu – soudu prvního stupně).

Tento soud vydá povolení k podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu na základě právní chyby, pouze pokud je přesvědčen, že rozhodnutí právní otázky podstatně ovlivní práva navrhovatele (tj. sporné strany), a zároveň, že rozhodci byli požádáni, aby rozhodli o určité otázce, a konečně, že na základě skutkových zjištění obsažených v rozhodčím nálezu (včetně jakýchkoliv skutečností, které rozhodci považovali za prokázané pro účely rozhodnutí určité otázky) rozhodnutí otázky rozhodci bylo jasně chybné, nebo rozhodnutí vzbuzuje vážné pochybnosti v případě, že soud považuje určitou otázku za obecně důležitou.

Tyto přísné podmínky nedovolují přednést novou právní argumentaci či jiné argumenty, které nebyly předneseny v řízení před rozhodci.

Pravidla č. 69 a 70 SAR jsou vytvořena podle vzoru obsaženého v EAA 1996. Statistiky z Anglie ukazují, že jen čtvrtině žádostí o povolení návrhu na zrušení rozhodčího nálezu je vyhověno a že méně než čtvrtina z povolených odvolání je úspěšná.

Procesní požadavky a opravné prostředky

Všechny návrhy na zrušení rozhodčího nálezu (odvolání) musí být podány do 28 dnů od vydání rozhodčího nálezu. Rozhodčí nález je účinný od data, které musí být uvedeno v rozhodčím nálezu. Nicméně dokud nevypršela lhůta pro podání návrhu (odvolání) nebo je-li podáno odvolání a odvolací proces nebyl ukončen, rozhodčí nález není vykonatelný.

Úspěšná strana mající k dispozici rozhodčí nález může požádat soud o příkaz, aby navrhovatel poskytl záruku splnění povinnosti uložené v nálezu v podobě platby peněžní částky na účet soudu nebo poskytnutím jiné formy kauce (*caution*) s podmínkou, že není-li příkaz splněn, bude podaný návrh na zrušení rozhodčího nálezu zamítnut (pravidlo č. 71 odst. 12 SAR). Právo žádat o kauci nebo jinou záruku vychází z čl. VI Newyorské úmluvy o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958.

Vnější dům (jako soud prvního stupně) může rozhodnout o návrhu:

a) potvrzením rozhodčího nálezu,

- b) nařízením ukládajícím rozhodcům, aby znovu zvážili obsah nálezu (nebo jeho části), nebo
- c) pokud je nové zvážení obsahu rozhodčího nálezu rozhodci nevhodné, zrušením rozhodčího nálezu (nebo části nálezu),
- d) v případě odvolání na základě nedostatku pravomoci (pravidlo č. 67 SAR), pokud jen ve vztahu k určité části rozhodčího nálezu chyběla pravomoc – drobnou změnou textu v míře nezbytné pro zachování části nálezu v platnosti.

Pro pravidla č. 67, 68 a 70 platí, že když soud nařídí opětovné zvážení, v rozsudku vymezení přesně část rozhodčího nálezu, kterou považuje za vadnou a která proto vyžaduje nové zvážení v souladu s pokynem soudu. Rozhodci nemají pravomoc znovu projednat části rozhodčího nálezu, které nebyly předmětem nařízení soudu o novém zvážení.

Existuje také opravný prostředek týkající se odměny rozhodců. Rozhodne-li soud prvního stupně (vnější dům) o návrhu na zrušení rozhodčího nálezu na základě vážné nesprávnosti (jinak než potvrzením rozhodčího nálezu), protože rozhodci nepostupovali v rozhodčím řízení v souladu s rozhodčí smlouvou nebo SAA, nebo rozhodce nebyl nestranný nebo nezávislý, nebo rozhodce nejednal se stranami spravedlivě, může soud vydat jakýkoliv rozsudek, který považuje za vhodný, co se týče nároku rozhodce na odměnu a úhradu nákladů (a tento rozsudek může ustanovit vrácení odměny nebo platby nákladů již uhrazených).

Odvolání proti rozsudku soudu prvního stupně (vnější dům), kterým bylo rozhodnuto o návrhu proti rozhodčímu nálezu, je omezeno: vyžaduje se povolení soudu prvního stupně a potom lze (v případě vyhovění návrhu na povolení) podat odvolání jen k odvolacímu soudu (vnitřní dům), a nikoliv do Londýna k Nejvyššímu soudu.

Srovnání s úpravou návrhu na zrušení rozhodčího nálezu podle ZRŘ

ZRŘ v § 32 odst. 1 stanoví lhůtu tří měsíců pro podání žádosti na zrušení rozhodčího nálezu. To je v souladu se vzorovým zákonem UNCITRAL.

Podle § 32 odst. 2 ZRŘ je rozhodčí nález vykonatelný během projednávání návrhu na jeho zrušení. Nicméně existuje možnost návrhu na odložení vykonatelnosti, pokud by neprodlený výkon hrozil závažnou újmu nebo jestliže je z návrhu možné usuzovat, že je důvodný.

Obě právní úpravy, skotská a česká, se snaží zajistit rychlost poskytnutí nebo odmítnutí opravných prostředků. Činí tak ale jiným způ-

sobem. Například ve Skotsku má neúspěšná strana 28 dnů na podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu. V České republice má 3 měsíce. Ale na druhé straně, nález v ČR je rovnou vykonatelný, zatímco ve Skotsku je výkon odložen, byť s možností žádat o kauci jako podmínku k uplatnění práva na odvolání.

Podle ust. § 34 ZRŘ se opravné prostředky liší od skotských, hlavně tím, že:

- a) nedovolují opětovné zvážení části rozhodčího nálezu,
- b) nedovolují oddělení části nálezu, kde chyběla pravomoc rozhodců, od části, kde pravomoc k vydání nálezu nechyběla,
- c) umožňují státnímu soudu zrušit rozhodčí nález vydaný ve věci, o které nelze platně uzavřít rozhodčí smlouvu, a na návrh strany po právní moci zrušujícího rozsudku pokračovat dále v řízení ve věci a rozhodnout bez podání nové žaloby. Ve Skotsku se musí podat nová žaloba.

Na první pohled lze s ohledem na text srovnávaných zákonů dospět k závěru, že opravné prostředky ve skotském zákoně jsou pružnější, a to hlavně z hlediska rychlosti řízení.

Závěr

Skotsko má v porovnání s Českou republikou odlišné prameny právní úpravy a odlišný justiční systém. Vzhledem k tomu, že skotská právní úprava se nachází od roku 2010 v SAA, nemá skotská pluralita pramenů právní úpravy (zákony, právní obyčeje, právní principy, soudní precedenty a logika) za následek distinkce, které by zásadním způsobem odlišovaly skotskou a českou právní úpravu. Je to dáno i tím, že předlohou pro SAA i ZRŘ byl Vzorový zákon UNCITRAL. Přesto se SAA a ZRŘ liší už jenom stářím právní úpravy. ZRŘ byl na rozdíl od SAA již několikrát novelizován – naposledy v rámci rekodifikace soukromého práva zák. č. 91/2012 Sb. a zák. č. 303/2013 Sb. Zatímco skotskou právní úpravu dotvářely až do nabytí účinnosti SAA soudní precedenty, česká právní úprava se vyvíjela nejen díky judikatuře ale také v důsledku sedmi novelizací ZRŘ, které odstraňovaly nedostatky zákonné úpravy (např. novelizace za účelem ochrany spotřebitele – zák. č. 19/2012 Sb.).

Na základě provedené analýzy a komparace SAA a ZRŘ bylo zjištěno, že obě úpravy mají řadu společných prvků, ale vyznačují se i řadou odlišností. Důvody těchto odlišností jsou do značné míry odlišná skotská právní tradice a praxe v rozhodčím řízení, kde neexistují rozhodčí soudy a většina řízení se koná před jediným rozhodcem často bez právního vzdělání.

Pro anglosaský právní systém je typické např. vyloučení odpovědnosti rozhodce. Zvláštností skotské úpravy je i to, že v omezené míře umožňuje hmotněprávní přezkum rozhodčího nálezu v řízení o návrhu na zrušení rozhodčího nálezu. V ZRŘ je takový přezkum omezen jen na spotřebitelské spory (a to zejména v relaci k předpisům na ochranu spotřebitele), pokud si ovšem strany nesjednají přezkum nálezu jinými rozhodci. SAA (včetně SAR) má mnohem větší počet ustanovení a někdy až kazuisticky pamatuje na některé procesní otázky. Na příkladu § 31 a 33 ZRŘ však bylo výše demonstrováno, že i stručnější úprava může obsáhnout většinu důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu, na které pamatují pravidla č. 68 až 70 SAR.²¹

Skotská i česká úprava spočívají na stejných principech, které jsou společné demokratickému právnímu řádu. Vedle práva na spravedlivý proces se jedná o respektování autonomie vůle stran a mechanismy garantující nezávislost rozhodců. Oba právní řády respektují rovnocennost rozhodčího řízení ve vztahu k řízení soudnímu, což znamená, že obě zkoumané právní úpravy se kloní k doktríně jurisdikční.

Rozborem obou právních úprav bylo zjištěno, že v oblasti rozhodčího řízení dochází k unifikaci a sjednocování standardů napříč právními systémy. Nelze říci, že by SAA nebo ZRŘ vykazoval zásadní nedostatky. SAA můžeme označit za vstřícnější vůči rozhodčímu řízení, protože široce vymezuje arbitrabilitu, která se vztahuje i na rodinně právní spory. To odpovídá současným trendům v některých moderních úpravách rozhodčího řízení, které umožňují arbitrážní rozhodování rodinných a dědických sporů. Česká právní úprava je v této oblasti konzervativnější. Výhodou ZRŘ v porovnání s SAA je však snazší výkon rozhodčích nálezů.

Z pohledu zahraničních investorů dospíváme k závěru, že obě úpravy budou celkem kladně hodnoceny nejen z hlediska rozsahu arbitrability, ale i asistence poskytované rozhodcům státními soudy (např. při výkonu předběžných opatření). Pro zahraniční investory bude důležité, v jakém rozsahu právní úprava garantuje nevěřejnost (důvěrnost) řízení, protože předmětem sporu může být často investorovo *know-how*, nebo obchodní tajemství. Zde má mírně navrch SAA, který nejen precizně stanoví povinnost nevěřejnosti, ale přímo zakládá občan-

skoprávní odpovědnost za porušení této povinnosti rozhodcem či stranami, byť je diskutabilní její prosaditelnost v právní praxi. Český ZRŘ bude při řešení obchodních sporů nejen v očích zahraničních investorů zajímavější při srovnání okruhu důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu. Pravděpodobnost zrušení rozhodčího nálezu soudem podle ZRŘ je s ohledem na užší výčet důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu v jiných než spotřebitelských věcech nižší než podle SAA, byť § 31 písm. i) ZRŘ přikazuje soudu na rozdíl od SAA zrušit rozhodčí nález na návrh kterékoliv strany, jestliže se zjistí, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení podle § 228 odst. 1 OSŘ.

Významný rozdíl mezi skotskou a českou úpravou nespočívá ve vnitřní struktuře obou zákonů, byť SAA se liší tím, že se dělí na dvě části a v druhé části obsahuje exaktní dělení na dispozitivní a kogentní ustanovení. V základních prvcích se neodlišují oba zákony ani po stránce obsahové, pokud se zabýváme průběhem rozhodčího řízení. Určité rozdíly mezi SAA a ZRŘ přinesla novelizace zák. č. 19/2012 Sb., která byla zaměřena zejména na ochranu spotřebitele. Touto novelizací však došlo k narušení systematiky ZRŘ a je otázkou, zda by nebylo vhodnější vyčlenit spotřebitelskou arbitráž do zvláštního zákona, jak to učinil nedávno slovenský zákonodárce po vzoru jiných zahraničních úprav. Ve Skotsku a Anglii je přístup jiný, když spotřebitele chrání zákonný pojem „nespravedlivé rozhodčí smlouvy“ i ustálená judikatura vykládající tento pojem. V České republice vývoj judikatury na ochranu spotřebitele trval delší dobu s ohledem na potřebu sjednocování rozhodovací praxe soudů nižších stupňů rozhodnutími Nejvyššího soudu ČR.

Celkově můžeme shrnout, že SAA a ZRŘ představují slušný standard procesní úpravy rozhodčího řízení. Skotský zákonodárce by mohl použít jako předlohu pro odstranění nedostatků SAA některá ustanovení ZRŘ a to samé platí i naopak. Tento závěr však platí s přihlédnutím ke specifickým obou právních řádů a zvláštnostem soudních systémů obou států.

²¹ Tento článek byl připraven v rámci Programu PRVOUK P05 Soukromé právo XXI. století.